

Predstavljajte si, da bo čez nekaj let prišel v (upajmo, da bo še kakšno) slovensko podjetje novodiplomirani inženir, ki bo vodil delovni proces in izdajal sodelavcem navodila v angleščini. To bo namreč strokovni jezik, v katerem je študiral in v katerem obvlada strokovno izražanje. Pa ne da bi diplomiral v tujini, ampak prav lepo za slovenski davkoplačevalski denar na kateri od fakultet slovenskih univerz. »Padel« je namreč v študijski program, ki ga je njegova fakulteta po novem zakonu lahko izvajala v angleščini.

Tekst: **NEVA ŽELEZNIK**
Foto: **ANDREJ KRIŽ**

Prof. dr.
Boža Krakar
Vogel, slavistka,
se sprašuje

Slovenščina kdo bo te

Resnica ali neslana šala? O tem smo se pogovarjali s prof. dr. Božo Krakar Vogel, predavateljico didaktike slovenščine na Filozofski fakulteti v Ljubljani in nekdanjo predsednico Slavističnega društva Slovenije (SdS). Živi v Ljubljani, vsak prosti trenutek pa je v Semiču v Beli krajini, kjer se je rodil njen oče, pesnik Lojze Krakar.

● Torej ni šala?

Ne. To pomeni, da se bo dalo v Sloveniji v prihodnosti vpisati v program, v katerem bo poleg slovenske večine študentov in slovenskih profesorjev tudi nedoločeno »večje število tujih študentov«, zaradi katerih (oziroma zaradi njihovih šolnin) bodo vsi udeleženci kot učni jezik uporabljali angleščino.

● Kako to?

To bo mogoče, če bo obveljala sedanja različica pripravljajočega se visokošolskega zakona. Z njo bo dana možnost, da bo odločanje o rabi učnega jezika prepuščeno vsečnosti posameznih fakultet oziroma vodilnih predavateljev, če bo le v programu tudi nekaj tujcev. Ena od posledic bo lahko tudi stanje, ki ga opisujete v uvodu, da bo namreč strokovna komunikacija zaradi slovenskih strokovnjakov,

ki so se izobraževali v angleščini, v tem jeziku potekala tudi pri delu in se širila v druge sfere ter slovenščino počasi in neopazno potiskala na obrobje. V takšno jezikovno podrejanje pa nas ne bo silil nihče od zunaj, kot v preteklosti. V to se bomo potisnili sami.

● To se pravi, da slovenščini zdaj Slovenci sami jemljemo veljavo?

Da! No, nekateri sicer menijo, da se slovenščini še nikoli ni godilo bolje kot zdaj, saj je tudi uradni jezik EU. A splošne uradne resolucije so eno, praksa in mentaliteta pa drugo.

● Ob nekaterih priložnostih smo resda polni deklariranega sentimentalnega domoljubja, a ko gre za dobiček in ugajanje globalizacijskim okoljem, se brez pomislov podredimo tujemu jeziku.

Takih primerov je v praksi vse več in številnih pojavov smo se kar navadili. Nihče se na primer pretirano ne razburja nad znanstvenimi in kulturnimi ali gospodarskimi mednarodnimi srečanji v Sloveniji, na katerih se govori (slabo) angleško, ne da bi bilo poskrbljeno vsaj za osnovno prevajanje. Nasprotno, ker »znamo vsi angleško, ane«, teč-

noba izpade tisti, ki zahteva tudi sporazumevanje v slovenščini. A saj živimo v Sloveniji, mar ne? In je uradni jezik v javni rabi po ustavi in zakonu slovenski, dvojezična območja pa so tudi določena.

● V podjetjih s tujimi lastniki slovenščina prav tako izginja.

Tako je. Pa tudi v športu, v nekaterih izobraževalnih ustanovah na nižjih ravneh. Menim, da v ta proces spada tudi pouk angleščine v vrtcih in v prvem razredu, saj otroci nimajo dovolj časa in osredotočenosti, da bi najprej usvojili osnovno pismenost v slovenščini in

ščina, be ljubil?

vednosti misli, da je razvitejša, pa je samo mnogoštevilnejša. In ki ga zaradi tovrstne ponižnosti ne bo vzela nič bolj za svojega.

● **Kdo in zakaj podpira to »mlačnost in malobrižnost« v sedanjih razpravah o visokošolskem zakonu?**

Dobršen del akademske sfere, rektorska konferenca, številni profesorji in študentska organizacija v taki »delni« zamenjavi slovenščine z angleščino ne vidijo nič slabega, češ, saj bo slovenščina tudi učni je-

Je slovenščina ogrožena?

Predvideva se, da bo čez sto let živih samo še približno 600 jezikov, torej le deset odstotkov zdaj obstoječih. Za zdaj ne kaže, da bi bila slovenščina med »kandidati« za izumrtje, tako zaradi svoje vsestranske izrazne kompetence kakor tudi zato, ker je državni jezik, za katerega so po zakonodaji dolžne skrbeti državne ustanove, mediji, ki se uporablja na vseh ravneh komunikacije in se uči v šolah. Številni jeziki nimajo vseh teh kulturnih in družbenih varovalk, zato so bolj na udaru.

zik, uvajanje angleščine pa pomeni večjo odprtost navzven, boljšo kakovost študija, skratka internacionalizacijo univerze. V rektorskih krogih tudi precej prostodušno priznavajo, da bodo šolnine morebitnih (množic!?) tujih študentov, zaradi katerih bodo slovenski poslušali svoje profesorje v angleščini, pač pripomogle k boljšemu zasluzku akademske sfere. V tej luči je »žrtvovanje« slovenščine nepomembna kolateralna škoda, besede o večji kakovosti študija v »internacionalnem« angleškem jeziku, ki ga za povrh ne obvladajo prav ustrezno ne profesorji ne naši in gotovo tudi ne potencialni tuji študenti, pa zgolj leporečje.

● **Kaj pa menijo nasprotniki?**

Nasprotniki, med katere spadam tudi sama – na primer več tisoč podpisnikov peticije Slavističnega društva Slovenije, številna združenja in posamezniki po medijih – ugovarjamo predvsem tej hlapčevski miselnosti, ki botruje prostovoljnemu menjavanju slovenščine s tujim jezikom na vitalnih področjih, pomembnih za našo izvirno ustvarjalnost, suverenost in identiteto.

● **Ko nismo imeli lastne države, smo se zavedali, da nas ohranja prav jezik, in smo si prizadevali za njegovo polno uveljavljanje.**

Seveda. V Jugoslaviji smo hudo negodovali zaradi srbohrvaščine, ki smo se je morali učiti vsi, v kateri so govorili naši politiki, ki je bila jezik vojske. Zdaj ko to mesto dobiva globalna angleščina, in to na

področjih, kjer tuji jezik ni lahko tno zamenljiv z materinščino, pa ta pojav celo naklonjeno sprejemamo.

● **Človek bi mislil, da bomo v svoji državi dajali materinščini večjo prednost kakor prej.**

Bilo bi pričakovati. A kaže, da smo po osamosvojitvi postali ravnodušni do skrbi za položaj jezika v družbi. Pozabili smo na čase, ko so si Slovenci prizadevali za polno uveljavitev slovenščine v najzahtevnejših ustvarjalnih sferah, v umetnosti in znanosti. To so nekoč počeli tisti, ki so se zavedali, da je polno razvit jezik – in znanstveni je kot izraz vrhunske misli prav v vrhu te razvitosti – dokaz narodove suverenosti in enakopravnosti. Zdaj pa ga marsikje v imenu »odprtosti v svet« lahkoverno prepuščamo tujemu jeziku. To je mentaliteta površnega, lažnega svetovljanstva, ki temelji še na zmoti, da se s postavljanjem slovenščine (materinščine, prvega, uradnega jezika) na vrh vrednostne lestvice posameznika in družbe ne da biti svetovljan.

● **Kakšen je torej vaš predlog, naj se angleščina na univerzi v celoti prepove?**

Nikakor ne. Ne angleščina ne drugi tuji jeziki, saj se zavedamo pomena večjezikovne strokovno-znanstvene, kulturne, gospodarske in druge komunikacije. Le z materinščino je ne moremo kar poljubno zamenjati. Zato bi moral nastajajoči univerzitetni zakon rabo angleščine kot jezika predavanj bolj natančno regulirati, tako da bi bilo mogoče vse stroke študirati v celoti v slovenščini, ne pa izbire jezika poljubno prepustiti fakultetam, kadar je kje »večje število« (kolikšno, ni jasno) tujih študentov! Ministrica je po prvi obravnavi v Državnem zboru sicer obljubila, da bo do jeseni premislila o spornem zakonskem določilu, upamo le, da bo upoštevala prave predloge podpisnikov.

● **To bi bilo v duhu predloga nekaterih članov SAZU.**

Seveda! Mar ni logičen njihov predlog, naj bo slovenskim študentom na slovenski univerzi omogo-

se šele nato začeli seznanjati s tujim jezikom.

● **To na videz ni sporno ali pač?**

Resda na videz ni težav in so vsi zadovoljni, ne vem pa, kako bo to delovalo na višjih ravneh pismenosti in kako bo vplivalo na odnos do slovenskega jezika in kulture. Brala sem, da so na neki osnovni šoli imeli matematiko (poskusno) samo v angleščini. Vsi so bili navdušeni, saj s slovenščino mladi itak ne bodo nikamor prišli, kakor so menili tudi starši. In sama sem na neki hospitaciji pri pouku slovenščine tudi slišala otroke zatrditi, da bi slovenščino

mirno zamenjali z angleščino, če bi se naša država tako odločila!

● **Ta splošna lahkovernost je razpoloženje, za katero je Cankar izjavil, da »ta mlačnost in malobrižnost koplje narodu prezgodnji grob.«**

Tako je. Naj poudarim, da je namreč res prav nasprotno: šele ob dobrem znanju, zavedanju in vrednotenju lastnega jezika in kulture se človek lahko suvereno kosa z drugimi jezikovnimi okolji. Opremljen s kakovostno jezikovno kulturno zavestjo o lastni vrednosti se ne bo pustil kar na hitro »prodati« kulturi, za katero v svoji mlačni ne-

Dokler so nas ogrožali Avstriji in Srbi, smo veliko bolj skrbeli za svoj jezik. Odkar smo samostojna država, je odnos Slovencev in Slovenk do materinščine v marsičem preveč samoumeven, brezbrizen in površen. Številni mladi pa celo občutijo angleščino kot večvreden globalni jezik.

čeno, da celoten študij opravijo v slovenščini? Če bo ostalo tako, kot je predlagano v zakonu zdaj, to namreč ne bo nujno. Da o nazadovanju slovenskega strokovno-znanstvenega jezika v takih primerih ne govorimo. To pa pomeni tudi misel-

► no in ustvarjalno nazadovanje, prilagajanje/podrejanje tujim načinom mišljenja in vrednotenja, rešitvam idr.

● **K rabi nacionalnih jezikov v visokem šolstvu prav iz teh razlogov poziva tudi mednarodno okolje, mar ne?**

Univerzitetni strokovnjaki so na zasedanju v Firencah leta 2014 s posebno resolucijo opozorili, da raba angleščine kakovost visokega šolstva znižuje, ne pa zvišuje. Poleg tega tuji študenti k nam na študij ne prihajajo prvič. V času neuvrščene gibanja so množično prihajali iz Afrike in od drugod. Omogočeno jim je bilo učenje slovenščine, nato pa so študirali in diplomirali v slovenščini. Morda bi kazalo izobraževalni ministrici pokukati v ta izobraževalni model?

● **Kaj pa kultura jezika na drugih področjih, na primer pravniška, politična in druga latovščina?**

Mislím, da je zares najbolj nerazumljiva kvazi pravniška upravno birokratska latovščina, v kateri je zapisan tudi marsikateri dopis, da se bralec težko znajde, kaj mora storiti, kam se obrniti, kakšen je postopek. To bi se gotovo dalo poenostaviti, skoraj bi sodilo na področje prizadevanj za prijazno državno upravo. Po

Slovenščina spada, kakor se morda zdi čudno, po številu govorcev med večje svetovne jezike, saj ga govori več kot milijon ljudi. Po razvitosti in sposobnosti, da poimenuje vse, celo najbolj zapletene pojave, pa se uvršča tudi med sodobne in razvite jezike. Izjave, ki jih včasih slišimo, da je nekaj neprevedljivo v slovenščino, zato bolj kažejo na nekompetentnost izjavitelja kakor pa na zmogljivosti samega slovenskega jezika.

drugi strani pa imam občutek, da smo preveč kritični do jezika medijev. Vsaj osrednji, ki jim še ni škoda denarja za lektorje, imajo soliden jezik. Drugače je kajpak pri manjših in bolj komercialnih. Včasih dobi človek občutek, da se radijski voditelji na nekaterih lokalnih postajah nalašč spakujejo, izgovarjajo slovenske besede po angleško, uporabljajo ameriško intonacijo, jakost in besedni zaklad s približno sto besedami. A ker imamo mladim vsičen glasbeni spored, jih ti poslušajo in se tudi v jeziku obnašajo podobno »sproščeno«. A taka sproščenost je predvsem znamenje slabega znanja in kulture.

● **Vas nič ne moti množica angleških napisov, oglasov, imen podjetij?**

Tudi to je izraz enake mentalitete – tuje hočemo, svoje damo. Na univerzi, v trgovini, na Facebooku ...

● **Ali se preplavljanje z globalno angleščino da zaustaviti?**

To je mednarodni pojav, stranski produkt globalizacije. Z njim bomo pač živeli. A od posameznih družbenih okolij je odvisno, kako so ga sposobna uravnjavati, posebno v ključnih izpostavljenih javnih položajih. Pri nas imamo zakon o javni rabi slovenščine, pa nacionalni program za jezikovno politiko ... a za te dokumente vedo le jezikoslovci, še politiki, ki so jih potrdili, nanje pozabljajo. Treba bi bilo več narediti za široko ozaveščanje o znanju in vrednosti materinščine za življenje in za korist posameznika in družbe. Ne le v šolskem sistemu in ne le pri pouku slovenščine, tudi zgolj splet ni dovolj daljnosežen, potrebno bi bilo vsestransko dostopno širjenje jezikovne zavesti v javnosti. Vsekakor izziv za medije. ■

PIŠE: BERNARDA JEKLIN

Topovska krogla v čakalne vrste

Olimpijske igre v Rio potujejo z mano. Vsaj nekaj časa bodo še tičale tam, kjer pač v človeku tičijo takšni vtisi. Me pa boli srce, da je tisti nepopisni cvetlični travnik, kaj travnik, čudežna dežela, mnogo več od karnevala, ki sem si jo nepremično in z nekaj zdihljaji ogledovala predzadnji ponedeljek od petih do osmih zvečer, pustila takšno razkošje v dušah precej razredčene publike. Ko so se končala tekmovanja, se je očitno večini zdelo, da imajo Ria, četudi do nezavesti glamuroznega, gledalci zdaj dovolj. In je bila zaključna fešta obiskana precej slabše kot šov ob odprtju. Gromozanska napaka. Zaključek je bil v resnici, in za moj okus, še mnogo bolj nor kot odprtje in zgodilo se mi je, kar je bilo do zdaj videti nemogoče: Rio se mi je postavil, sicer na čisto drugačen način, ob bok Pekingu. Oh, tiste orjaške pernate papige ob koncu! Do zdaj je bil zame pekinški oltarček, ki je bil bolj kot šov mogočno filozofsko premišljanje, čista umetnost, nedotakljiv. Še vedno je na prvem mestu, a se mu na popolnoma drugačen način zdaj postavlja ob bok Rio.

Začelo se je hudobno, podcenjevalno, posmehljivo: kaj se ti nesposobni brazilski berači sploh gredo? Eno samo pljuvanje. Prednjačile so seveda ugledne in bogate države in bilo je mučno. Neomikano. Ko sem gledala in poslušala, me je bilo sram, čeprav sem takšnih razpoloženj iz domačih logov več kot vajena. Potem so se zadeve začele čisto počasi mehčati in ob koncu se je zgodil čudež: Rio je po vsem pljuvanju obstal na enem prvih mest: tistih barv, oblik, plesa in glasbe pač ni mogoče nikoli pozabiti. Še dobro, da so igre tam sploh bile, kajti do Ria v resnici sploh nisem vedela, kaj so v resnici to barve. Zdjaj to natanko vem in z menoj ves svet. Karioke, hvala! In hvala bogu, da imamo televizijo. To je bil eden njenih najbolj magičnih podvigov.

Zmenoj pa gre žal še nekaj drugega: televizijski posnetek, ki ga tudi ne bom pozabila. Grozovit posnetek. Otroka, drugega po vrsti, ki mi je zmel dušo. Prvi je bilo tisto utopljeno otroško trupelce na eni od sredozemskih obal pred nekaj časa, vsem je šlo na jok, ko so nam ga prvič pokazali in potem smo ga videli še milijonkrat, kajti postal je ikona begunskih grozot. To pot pa je bil otrok živ, le malo starejši od trupelca in tudi tih. Sedel je sam na stolu nekje na alepski ulici v Siriji, vsaj mislim, da je bil Alep, in je tiho zrl v nas. Pol obraz je bilo celega, pol pa strahovito okrvavljenega. Ta druga, ranjena in krvaveča polovica je nekako visela navzdol, kot bi se hotela odlepiti od cele polovice, pa ji ne uspe. In zaradi krvi tudi ni bilo dobro videti. Ta otrok bi moral kričati, jokati, se zvirati od bolečin, moral bi iz sebe spuščati grozovite glasove – to bi moral početi. Moral bi klicati mamo, očeta, se zvijati od očitnih bolečin. On pa nič od tega. Sedel je tam skoraj nepremično, zrl je v nas z nekakšnim jeznim leskom v očeh, kot bi hotel reči, dajte mi že mir, in le vsake toliko si je z okrvavljeno roko brisal kri z

obrazu. Krvi ni bilo mogoče obrisati, bilo je preveč in jo je vsakič samo razmazal.

Otrok, zarjovi, zajokaj, zatuli, poskoči, padi na tla, zvijaj se od bolečin! Kliči mamo, očeta, kogar koli. Vsi tebi podobni otroci počno to. Otrok pa nič. In to, ta molk, ta navidezna neprizadetost, ta popolna samost tega ranjenega otroka je bilo tisto, kar je naredilo ta prizor nevzdržen. Nisi mogel gledati vanj in obenem si moral zreti vanj, bilo je močnejše od tebe.

Najbrž je bil posredi popoln šok. Nekakšno posebno psihično stanje, ki ga zna opisati le psihiatrična stroka. Nikoli ga ne bi smela videti, a sem ga. In premišljam, koliko grozovitih prizorov vojne, ki jih ne bi smela nikoli videti, se je v vseh teh letih vsemu navkljub že naložilo, nakopičilo v meni in kaj tam v meni ves ta neznosni kup tuje groze in gorja sploh počne. Ne verjamem, da ždi tam nepremično in brez dela, to bi bilo preveč popreproščeno sklepanje. Kdo ve, kaj se bo zgodilo z menoj nekega dne, ko bo morda vse to breme izskočilo iz mene, se razpršilo kdo ve kam in kdo ve kako? Najbrž bi me moralo biti strah, pa si tega ne zmorem in nočem zamišljati.

Bo, kar bo.

Morda bi morala o tem povprašati nekega mrliča, ki pa mi ne more povedati nič, ker je že nekaj dni mrtev. Tistega sedemdesetletnega izolskega morilca, ki je v izolski bolnišnici pustil za sabo tri trupla in enega ranjenca. Zdjaj seveda vsi govorijo o njem vse najslabše, kaj bi drugega, on pa se ne more braniti. Edino njegov sosed je bil prizanesljiv. V televizijsko kamero je povedal, da v desetih letih, kar sta bila sosed v hiši, ne ve povedati o njem prav nič slabega. Brž so ga utišali. In tudi o napredovalem raku, menda na prostati, ki je tičal tam že leta in napredoval, pa slovensko zdravstvo očitno ni imelo zanj, za akutne posege, dovolj denarja, se zdaj nič več ne govori. Kdo bi še nakladal o predsmrtni grozi Darka Gregoriča, da se mu smrt približuje naglo in neizogibno, medicina pa zanj noče poskrbeti, vsaj videti je bilo tako? In vemo, kako primitivni nasilneži reagirajo na predsmrtno strahove.

Darko Gregorič pa seveda ni sam. Res je, da je bil nagle jeze, nasilen, in takšnih seveda a priori ne maramo. Darko ima kar veliko sopotnikov na poti v smrt. Slovencev, ki umirajo, ker ni več denarja za zdravstvo. Ker se nujno potrebni, čeprav ne nujno vsakič uspešni operacije in drugi dragi posegi odmikajo v nedogled. Morda so bili tisti njegovi strelji topovska krogla v naš zdravstveni sistem, ki ga razsvetljena skupina okoli znamenitega dr. Možine, vojskovodje vojne za privatizacijo zdravstva, seveda ne bo rešila. Ampak o skupini samih ljubih nadstrokovnjakov za rešitev našega zdravstva kdaj drugič. Fantje se šele dobro ogrevajo. Prava ofenziva za privatizacijo je še dokaj daleč.